

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Ľudmila Kónyová

Veľká epická próza v 3. ročníku gymnázia

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Prešov 2012

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Mgr. Ľudmila Kónyová

Kontakt na autora: <Pracovisko: Evanjelická spojená škola, org. zložka: Evanjelické kolegiálne gymnázium, Námestie legionárov 3, Prešov
konyova@esspo.sk>

Názov OPS/OSO: <Veľká epická próza v 3. ročníku gymnázia>

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2012

Odborné stanovisko vypracoval: < Mgr. Lenka Truchanová >

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov. Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

epika, veľká epická próza, literatúra v 3. ročníku gymnázia, román, čitateľský zážitok, hodnotenie literatúry, funkcie literatúry, výstavba literárneho diela, pracovný list, sebareflexia, webquest, medzivojnová literatúra, lyrizácia prozaického textu

Anotácia

Veľká epická próza patrí k tematickým celkom, ktorým sa venuje pozornosť aj v 3. ročníku gymnázia. Podľa novej koncepcie sa už literatúra nevyučuje chronologicky, ale pristupuje sa k nej morfológicky. Upúšťa sa od faktografického vyučovania a dôraz sa kladie na analyticko-interpretáciu činnosť. Práca poukazuje na niektoré problémy, s ktorými sa učiteľ môže pri preberaní daného tematického celku stretnúť. Obsahuje konkrétne aktivity meniace žiaka na aktívneho čitateľa, ktorý sa učí dielo hodnotiť, pričom vedú k jeho sebareflexii. Prináša pracovné listy k témam z teórie literatúry i dielu Tri gaštanové kone. Pre učiteľov majú byť inšpiráciou, nie návodom, ako učiť.

OBSAH

Úvod

1 VÝCHODISKÁ A CIELE OPS.....	strana 6
1.1 Cieľová skupina OPS.....	strana 7
1.2 Problémy školskej praxe pri preberaní TC Veľká epická próza.....	strana 7
2 VELKÁ EPICKÁ PRÓZA – DRUHY ROMÁNU.....	strana 10
2.1 Návrh aktivít pri osvojovaní si poznatkov a pojmov z teórie literatúry.....	strana 10
2.2 Konkrétna realizácia aktivít: Opakovanie epiky, pojmy z teórie literatúry.....	strana 12
3 VELKÁ EPICKÁ PRÓZA – REŤAZOVÝ KOMPOZIČNÝ POSTUP.....	strana 20
3.1 Spoznajme Dobroslava Chrobáka prostredníctvom webquestu.....	strana 20
3.2 Pracovný list k dielu Tri gaštanové kone.....	strana 23
Záver	strana 25
Zoznam príloh	strana 27

ÚVOD

Uvedená pedagogická skúsenosť súvisí s vyučovaním literatúry v 3. ročníku gymnázia pri preberaní tematického celku (TC) Veľká epická próza. Po ostatnej reforme došlo k zavedeniu nových osnov, cieľových požiadaviek, školských vzdelávacích programov, nových učebníc. V literárnej zložke predmetu slovenský jazyk a literatúra sa zmenilo tematické usporiadanie predmetu na stredných školách, v rámci ktorého sa opustila literárnohistorická štruktúra. Namiesto faktografickej orientácie je obsah zameraný na analyticko-interpretatívne činnosti. Obsah literárnej výchovy sa v najvšeobecnejšom zmysle orientuje na dve činnosti: recepciu a tvorbu.

Predkladaná práca pozostáva z troch kapitol. V 1. kapitole sa venuje východiskám a cieľom osvedčenej pedagogickej skúsenosti (OPS), vymedzuje špecifiká cieľovej skupiny a poukazuje na niektoré problémy školskej praxe pri preberaní tematického celku (TC) Veľká epická próza v 3. ročníku gymnázia. Obsahom 2. kapitoly je návrh aktivít pri osvojovaní si poznatkov z teórie literatúry k veľkej epickej próze – druhom románu. Nasleduje konkrétna realizácia aktivít venovaná opakovaniu epiky a pojmom z teórie literatúry, ktoré boli v praxi overené v 2-hodinovom vyučovacom bloku. Aktivity tu popísané viedli žiakov k formovaniu vlastného hodnotového systému vo vzťahu k literatúre a čítaniu kvalitnej literatúry. V závere kapitoly sa nachádza zhodnotenie výsledkov činnosti reflexiou žiakov na vyučovací blok, ktorá je rozdelená na pozitíva a negatíva. 3. kapitola ponúka čiastkové námety, ktoré súvisia s TC Veľká epická próza – reťazový kompozičný postup. Je to napr. využitie webquestu pri spoznávaní slovenského spisovateľa D. Chrobáka, alebo práca s pracovným listom k dielu Tri gaštanové kone.

Pri uvedenej OPS je potrebné zohľadniť obsah učiva, čas, podmienky výučby. Ak pracujú žiaci kooperatívne, je pritom potrebné myslieť na individuálny prístup k žiakom. Rôznymi formami práce sa zapojí väčšia časť triedy. Žiaci sa učia myslieť kriticky pri analýze konkrétnych úloh. Sú nútení k aktívnej práci na hodine, sebareflexii. Študenti nie sú pasívni, neosvojujú si len jeden učebný štýl. Na hodinách sa upustilo od memorovania vedomostí, výkladu učiteľa, je potrebné viesť žiakov k samostatnosti (aj práci v skupinách), učiteľ by mal len činnosť koordinovať. Pri tom je potrebné vytvárať priaznivú klímu v edukačnom procese a prechádzať od inštruktívneho spôsobu výučby k motivujúco – konštruktívnemu, kde je kladený dôraz na aktivitu a slobodu osobnosti.

Námety pre činnosť žiakov pri vyučovaní Veľkej epickej prózy na hodinách SJL v 3. ročníku gymnázia sú v súlade s osvojením si vedomostí, ale najmä zručností a kompetencií podľa novej koncepcie, s ktorou sa v školách stretávame.

1 VÝCHODISKÁ A CIELE OPS

Podľa novej koncepcie sa už nemá vyučovať len chronologicky, ale žánrovo. (Do úzadia sa však dostáva princíp, že každý žánr by sa mal analyzovať v súvislosti s realitou, ktorú odráža, t. j. v súvislosti so spoločenskými a historickými podmienkami.) Tak sa stalo, že sa v štátnom vzdelávacom programe pre gymnáziá vyskytujú nasledovné tematické celky, ktoré sa zaoberajú veľkou epickou prózou: 6. Veľká epická próza – román, 13. Veľká epická próza – druhy románov, 16. Veľká epická próza – reťazový kompozičný postup, 27. Veľká epická próza – retrospektívny kompozičný postup. V súlade s vydanými učebnicami a čítankami sa v 3. ročníku gymnázia preberá 13. a 16. TC.

Prax ukázala, že ani takéto „nové“ členenie sa nejaví pri preberaní literatúry ako úplne najvhodnejšie. Pri definovaní literárnych druhov, žánrov predsa vychádzame od autorov, literárnych smerov, doby vzniku diel a i. Nemožno napr. robiť pokus o interpretáciu diela Jozef Mak len cez rovinu zaradenia diela k psychologickému románu a nezohľadniť pri tom život autora, dobu, v ktorej román vznikol, či o ktorej hovorí, nevysvetliť, či nepochopiť, čo znamená lyrizácia textu a prečo sa s ňou stretávame práve v tomto diele.

Práca s novými učebnicami by nemala vyzeráť tak, že učiteľ (slovenčinár) po príchode do triedy oznámi žiakom, aby si ju otvorili na s. 16, prečítali si uvedený výklad, vypracovali priložené úlohy, spracovali poznámky. Učebnica je len pomôckou, ktorú by mal učiteľ i žiak vedieť používať. Problémom je, že k nej nebola vydaná žiadna metodická príručka a niektoré úlohy sú formulované tak náročným jazykom, že k ich riešeniu pristupuje často intuitívne aj učiteľ. Učebnica obsahuje úlohy, ktoré je vhodné používať doplnujúco. Ale značný deficit možno vidieť v spracovaní teoretických východísk.

Hneď prvá úloha k dielu Jozef Mak v učebnici literatúry pre 3. a 4. ročník I. diel (s. 17, úloha č. 9) je pre žiakov postavená tak, že autori učebnice očakávajú, že žiaci majú dielo prečítané a dokonca ho dokážu aj sami interpretovať (k úlohe nie je priložená žiadna ukážka). Práve vlastná pedagogická skúsenosť nás vedie k tomu, že je nevyhnutné pripraviť pre žiakov iné aktivity, pri ktorých budú aktívni takmer všetci a ktoré pomôžu žiakom, ako sa k preberanému dielu postaviť. Ak by učiteľ mal vychádzať z toho, že žiak musí mať prečítané diela, ktorým sa na hodinách venujeme, znamenalo by to, že v septembri – októbri by mali mať žiaci prečítané v 3. ročníku gymnázia už 3 knihy z povinnej literatúry: M. Kukučín: Dom v stráni, J. Cíger-Hronský: Jozef Mak, E. M. Remarque: Na západe nič nové. Jediné, čo tieto knihy spája, je, že sú to romány, a teda patria k veľkej epickej próze.

Cieľom predkladanej práce je ponúknuť možnosť, ako odučiť TC Veľká epická próza. Dôraz je kladený na čiastkové vyučovacie aktivity, ktoré vedú žiakov k analýze a interpretácii literárnych diel. Tiež prináša ukážky učebných textov (študijný materiál) doplnené pracovnými listami. Predkladaný materiál má slúžiť ako inšpirácia pre učiteľov. Keďže ide o TC, v ktorom sa žiaci venujú rozsiahlym dielam, žiakov už samotný pojem veľká epická próza odrádza od čítania odporúčanej literatúry. Preto je nutné ponúkať také metódy a formy práce na hodinách, aby po literatúre žiaci siahali (háčik a vnútorná motivácia) a aby diela čítali. Vhodné je pri tom zaradiť do vyučovania prácu s textom, ako aj s pracovným listom. Žiaci sa učia diela analyzovať (učebnica pracuje s pojmom interpretácia), zaujať postoj k aktuálnym problémom, hodnotiť. Uprednostnené sú aktivity žiakov, pri ktorých pracujú s jazykovými komunikátmi interpretačno-hodnotiacim spôsobom. Predkladanými

vyučovacími činnosťami je kladený dôraz na prácu s informáciami (ich následné spracovanie), čitateľskú gramotnosť, schopnosť argumentovať. Pre žiakov, ktorí nemajú veľmi pozitívny vzťah k čítaniu a literatúre, je vhodné vymýšľať aktivity s využitím informačných a komunikačných technológií (počítač, internet).

V praxi sú žiaci často zvyknutí na riadený rozhovor, ktorý sa týka najmä obsahu diel. To nie je správne východisko na rozoberanie diela. Aktívne sa zapojí len malý počet žiakov, veľká časť len počúva. Ide o mechanické učenie sa. Naším cieľom by malo byť, aby sa učili porozumením, vlastným skúmaním a objavovaním, aby si vedeli vytvoriť svoj vlastný model prístupu k dielam, ktoré čítajú.

1.1 Cieľová skupina OPS

Hodiny boli realizované v Evanjelickom kolegiálnom gymnáziu v 4-ročnej forme v triedach: III. A, III. B. Počet žiakov v každej triede: 22.

Kategória pedagogických zamestnancov: učiteľ

Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia

Typ školy: gymnázium

Ročník: tretí

Vyučovací predmet: slovenský jazyk a literatúra

Tematický celok: Veľká epická próza

V 3. ročníku sa v škole vyučujú 3 hodiny slovenského jazyka a literatúry týždenne, spolu 99 hodín ročne. Literatúre, ako jednej z troch zložiek, je venovaných 33 vyučovacích hodín. Pretože ide o osvedčenú pedagogickú skúsenosť, je potrebné uviesť, že v triede sa odučilo počas celého školského roka spolu 11 hodín venovaných veľkej epickej próze.

Učiteľ vyučoval v triedach aj predchádzajúce 2 roky, teda vedel, čo žiaci preberali, na akej úrovni sú rozvinuté ich schopnosti, či zručnosti v oblasti literatúry. Boli zvyknutí na rôzne metódy práce, s mnohými sa stretli v predchádzajúcich ročníkoch. Boli už predtým vedení k samostatnosti, zodpovednosti, sebareflexii. Poznal vzťahy medzi žiakmi, ako aj žiakov s pozitívnym vzťahom k literatúre, žiakov slabo prospievajúcich, či žiakov s problémovým správaním. To všetko možno považovať za výhody, ktoré umožňujú učiteľovi zorganizovať hodinu, ktorá bude dynamická, bez „hluchých miest“.

Všetky ponúkané čiastkové aktivity boli overené na vyučovacích hodinách literatúry a ich začlenenie viedlo k tomu, že sa u žiakov okrem iného rozvíjala komunikácia, emocionálna inteligencia, empatia, interpersonálne vzťahy, sebapoznávanie. Dochádza tiež k rozvoju všetkých kompetencií. Po realizácii aktivít sa dostavil očakávaný výsledok – zvýšil sa záujem žiakov o vyučovanie.

1.2 Problémy školskej praxe pri preberaní TC Veľká epická próza

Žiaci sa už v 1. ročníku gymnázia oboznamujú s pojmami krátka a veľká epická próza. Základné vedomosti o epických prozaických žánroch: poviedka, novela, román získali v základnej škole. Žiakovi gymnázia by už nemala vystačiť definícia: Román je rozsiahly epický žáner, v ktorom vystupuje množstvo postáv, tie sa v priebehu deja vyvíjajú. Zachytáva dlhší časový úsek, širší priestor. Okrem hlavnej dejovej línie sa v ňom vyskytujú dejové vybočenia – epizódy. Najčastejšie má formu prózy.

Ak od žiakov chceme, aby používali literárnovednú terminológiu, musíme ich k tomu najprv viesť a učiť. Samotná učebnica literatúry pre žiakov nám k tomu nie je veľmi nápomocná. Na jednej strane sú žiaci vedení niektorými úlohami k tomu, aby sami rozmýšľali, usudzovali, pracovali analogicky atď., na strane druhej nemajú možnosť, aby si niekde overili správnosť svojho uvažovania. Napr. na str. 7. je podané vysvetlenie k pojmu sociálny román, potom nasleduje úloha, aby žiaci sami vytvorili charakteristiku psychologického románu. Tu musí opäť nastúpiť učiteľ, aby vypracovanie úlohy nasmeroval a rozhodol, či je formulácia správna, alebo nie. Následne sa stane, že aj učiteľ začne uvažovať nad tým, aká charakteristika je postačujúca, do akej hĺbky ísť, aké podstatné znaky nevynechať. Ak sa pozastavíme nad tým, že si žiaci majú sami vyvodzovať pojmy a očakávame (str. 6, úloha č. 2), že to urobia na základe porovnania dvoch diel: Dom v stráni a Jozef Mak (ktoré ešte nemajú ani prečítané – taká je prax), nezostáva nám nič iné, len sa vrátiť na začiatok, uvedomiť si, že pred sebou máme žiakov strednej školy a nie vysokoškolských študentov slovenského jazyka a literatúry a pripraviť si vlastné učebné texty, pracovné listy a pri tom použiť také metódy a formy práce, ktoré budú „šité na mieru“ pre konkrétnu cieľovú skupinu žiakov v jednotlivých triedach. Nesmie sa pri tom zabudnúť ani na ciele, tie sú vymedzené v učebných osnovách a štandardoch, ale môžeme si stanoviť aj vlastné ciele, ktoré budeme prácou na hodinách literatúry sledovať.

Pozitívne je, že nám to školská reforma cez vlastné školské vzdelávacie programy umožňuje. Na negatíva narazíme pri otázke: ako to zrealizovať v praxi? 1. Mať učiteľa, ktorý si na to nájde čas, je tvorivý, odborne zdatný... alebo, kde získať vhodný didaktický materiál, ktorý môžeme na hodine použiť.

2. Zabezpečiť pomôcky (papier, toner, PC, videoprojektor...).

Jednotlivé literárne diela nemôžeme vnímať izolovane, pretože vytvárajú literárny komplex, v rámci ktorého existujú isté vzťahy, súvislosti. Tak je to aj s dielami veľkej epickej prózy. Niektoré diela môžeme pospájať do celkov na základe spoločných vlastností. Možno vychádzať z 3 hľadísk: 1. genetického (diela od jedného autora); 2. ideového; 3. morfológického. Práve posledným hľadiskom sa zaoberá najviac literárna veda. Tematický celok Veľká epickej próza vychádza v učebnici pre 3. ročník práve z morfológického hľadiska.

Bežná prax ukázala, že je nevyhnutné pri preberaní literárnych diel venovať istý priestor aj informáciám o autorovi. Aj keď sa žiada ústup od teoretických informácií, na pochopenie autorovho textu, mal by čitateľ poznať aj „pozadie“, ktoré viedlo k napísaniu diela. V učebniciach sa k tomu aspoň sčasti pristupuje, napr. na s. 16 je životu Jozefa Cígera-Hronského venovaných 11 riadkov. Hneď prvá veta: „Máloktorý slovenský umelec bol jedným taký vysoko cenený a druhým taký hnevľivo zatracovaný ako Jozef Cíger-Hronský (1896 – 1960)“, [2] je formulovaná problémovo. Tiež jedna z nasledujúcich viet: „Po vypuknutí SNP Hronského začali prenasledovať, takže v marci 1945 odišiel do emigrácie,“ pôsobí zavádzajúco. Nie je uvedené, kto ho prenasledoval, SNP prebiehalo v auguste, prečo emigroval v marci atď.

Vzhľadom k tomu, že za textom nenasleduje žiadne vysvetlenie, komentár, ostáva učiteľovi dvojaká možnosť, ak pracuje na hodinách aj s učebnicou: 1. Vysvetlenie podá sám učiteľ. 2. Nechá žiakov, nech zhromaždia informácie o autorovi, ktoré by pomohli pochopiť aj nevysvetlené fakty zo života spisovateľa. Vhodnejšia sa javí 2. možnosť, lebo žiaci, okrem toho, že informácie cielene vyhľadávajú, učia sa ich triediť, zaujať k nim hodnotiace stanovisko, potom následne verejne odprezentovať získané poznatky verejne pred

spolužiakmi. Následne sa môže v triede viesť diskusia s cieľom učiť sa správne argumentovať k „tabuizovaným témam“ zo života niektorých spisovateľov.

Pri preberaní TC Veľká epická próza sa stretávame ešte s jedným problémom. Kým v 1. ročníku sa preberá TC Krátka epická próza – poviedka, Krátka epická próza – novela; tak v 3. ročníku je zaradená v TC Veľká epická próza – reťazový kompozičný postup novela Drak sa vracia. Z hľadiska teórie literatúry by mala byť novela zaradená k strednej epike, ale s takýmto pojmom sa v rámci tematických celkov nestretávame. Je potrebné venovať sa tomu so žiakmi na hodinách, aby v tom nemali zmätok.

2 VEĽKÁ EPICKÁ PRÓZA – DRUHY ROMÁNU

Tematickému celku: Veľká epická próza – Druhy románu bolo v Tematickom výchovno-vzdelávacom pláne v Evanjelickom kolegiálnom gymnáziu v Prešove určených 7 vyučovacích hodín. Na 2 hodinách žiaci pracovali s informáciami z oblasti teórie literatúry, bol to akýsi úvod do celej problematiky, 4 hodiny boli venované čítaniu a interpretácii diel: Dom v stráni, Jozef Mak, Na západe nič nového, Zločin a trest – Anna Kareninová; 1 hodina bola zhrňujúca, opakovacia. V nasledujúcej časti sú predstavené aktivity realizované na prvých 2 vyučovacích hodinách, odporúčané odučiť v rámci blokovej výučby.

Je potrebné uvedomiť si, že aj dnes je román jedným z najproduktívnejších žánrov literatúry, pričom je elastický, preto nie je ľahké definovať ho. Aj dnešná generácia mladých ľudí nečíta romány často len pre zábavu (na tú majú iné prostriedky, ako sú knihy), ale práve pri „školskom“ čítaní ich môže učiteľ, resp. spolužiaci priviesť k tomu, že čítaním románu si môžeme rozširovať poznatky o živote, že sa môžeme učiť, ako sa orientovať v rôznych situáciách, učíme sa spoznávať samých seba, vzťahy v spoločnosti, formujú sa naše morálne postoje, estetické cítenie, učíme sa k dielu vyjadrovať, hodnotiť ho a i.

Josef Hrabák [4] uvádza, že podstatu románového žánru je potrebné hľadať v obsahu, ktorý román podáva. Jeho rozsah je teda dôsledkom informácií, ktoré v sebe nesie. Román podáva výpoveď o hlavnom hrdinovi, ktorý je zobrazený vo svojich vzťahoch k spoločnosti a vo svojom vývoji. Príbehy hrdinu sú prostriedkom k tomu, aby mohol autor zobrazit spoločnosť, a to si žiada veľký priestor, veľký počet slov. Práve rozsah veľkej epickej prózy odrádza žiakov od čítania.

Žiakov by sme mali viesť k rozpoznávaniu kvalitnej literatúry. Dobrý román by mal mať určité formálne znaky. Pred tým, ako sa začne akýkoľvek román interpretovať, je potrebné vyjasniť si so žiakmi niekoľko pojmov z teórie literatúry. Východiskom je ideová stránka (tematický základ diela). Práve ona často určuje i jeho samotný tvar, ktorý znamená viac ako jazykový výraz. Jazyk je prostriedok, nie cieľ, hodnotu získava vtedy, ak vyjadruje hodnotné myšlienky. Na druhej strane, hodnotné myšlienky by mali byť vyjadrené dobrou formou. Forma, t. j. jazykové prostriedky i usporiadanie informácií, čiže kompozícia.

V bežnej praxi sa stretávame s pojmom klasické diela, „literárna klasika“; alebo žiaci skonštatujú, prečo musíme čítať diela, ktoré čítali ešte naši rodičia, veď nám nič nedajú... Na začiatku vstupu do TC Veľká epická próza je nevyhnutné žiakom vysvetliť, že sú v svetovej i slovenskej literatúre diela, ktoré sú dôležité, pozoruhodné svojím obsahom, ako aj kompozičným, i jazykovým stvárnením. Ak siahne dnešný čitateľ po literatúre z obdobia minulých storočí, stretáva sa pri čítaní takýchto diel aj s prostriedkami, ktorým nerozumie, nevie ich oceniť. Vtedy by mala pomôcť literárna veda, ktorá pomáha odhaliť ich skutočný význam, umeleckú hodnotu. [4] Žiaci sa s jej výsledkami môžu stretnúť práve na hodinách literatúry.

2.1 Návrh aktivít pri osvojovaní si poznatkov a pojmov z teórie literatúry

V návrhu aktivít je potrebné vychádzať z predpokladu, že aj teoretické poznatky sa dajú získavať (prehlbovať) tak, aby sa žiaci nenudili, aby boli aktívni podávateľia, nie pasívni prijímatelia. Sú typy žiakov, ktorí priamo očakávajú, že na hodine im bude povedané, čo sa majú naučiť. Ale takto sa práve na hodinách literatúry pracovať nedá. Ani nová koncepcia

však nemôže fungovať bez pojmov, definícií. Samozrejme, od žiakov sa už nežiada ich memorovanie, ale nadobúdajú zručnosti prepojenia teórie s praxou. Učia sa analyzovať, hodnotiť. Na hodinách sú podnecovaní k aktivite položenými otázkami, ako aj vzájomnou diskusiou.

Zvyčajne sa teoretické východiská plánujú pri preberaní tematických celkov na prvé hodiny. Aj pri tomto TC je to tak. Sú im vyčlenené dve hodiny, cieľom ktorých je práca s týmto pojmovým aparátom: epika, román, typy rozprávača, horizontálne členenie textu, monológ, dialóg, sociálny, psychologický román, sociálny typ postavy, autorská štylizácia reality. Zväčša ide o opakovanie a prehĺbovanie poznatkov.

Vzhľadom k tomu, že učiteľ by mal mať na pamäti aj motiváciu žiakov pre čítanie epiky, sú niektoré aktivity pripravené tak, aby u žiakov prebehla sebareflexia na čítanie umeleckej literatúry. Zároveň sa celým blokom vedie vzájomná diskusia o kvalite literatúry, o jej (ne?)rozpoznateľnosti. Pri príprave jednotlivých úloh sa vychádzalo aj z možnosti rozvíjať kritické myslenie, argumentáciu, schopnosť povedať svoj vlastný názor, vedieť prijať názor druhých. Aby sa predišlo stereotypnosti, boli k aktivitám vybraté rôzne texty, ktoré boli následne spracované na menšie časti. Bol vyčlenený priestor na vypracovanie úloh, ich následná realizácia.

Názov tematického celku: Veľká epická próza – druhy románu

Téma vyučovacieho bloku (2h): Opakovanie epiky, pojmy z teórie literatúry. (Prečo čítam? Čo je kvalitná literatúra?)

Cieľ vyučovacieho bloku:

1. kognitívny: žiak má vedieť:

- analyzovať text,
- vyhľadať informácie,
- definovať základné pojmy k TC Veľká epická próza – druhy románov,
- sformulovať vlastný názor na funkciu literatúry, vyjadriť svoj názor na riešenie reálnych podnetov s využitím podnetov z prečítaného textu,
- hodnotiť názory iných,
- argumentovať.

2. afektívny: žiak má vedieť:

- pracovať v skupinách,
- zaujať postoj ku komerčnej a kvalitnej literatúre,
- vyjadriť názor, aká literatúra sa mu páči a prečo,
- prijímať, alebo odmietat' názor iných na základe dôkazov,
- veriť svojim schopnostiam.

3. psychomotorický: žiak má vedieť:

- vytvoriť pojmovú mapu k veľkej epickej próze,
- vytvoriť vlastné odpovede na otázky v priloženom interview.

Cieľová skupina: žiaci 3. ročníka gymnázia (3. A, 22 žiakov)

Pomôcky: učebný text, pracovné listy (pozri Príloha 1, 2, 3)

Vyučovacie metódy: motivácia, riadené čítanie, kritické myslenie, čítanie s porozumením, kooperatívne vyučovanie, diskusia

Scenár vyučovacieho bloku:

1. Metóda „háčik“ – motivačná časť: (5 minút).

2. Pred prácou s pracovným listom: (5 minút).

Učiteľ oboznámi žiakov s cieľmi hodiny, zadá pokyny k práci s pracovným listom, rozdelí žiakov na skupiny – pri skupinovej úlohe. Učiteľ rozdá, vysvetlí úlohy, pokyny, stanoví kritériá hodnotenia.

3. V priebehu čítania: (35 minút)

Učiteľ koordinuje činnosť žiakov, žiaci čítajú potichu, vypracujú priebežne úlohy. (Pracovný list.)

5. Po prečítaní textu: (45 minút)

Žiaci prezentujú vypracovanie úloh. Učiteľ vyhodnotí odpovede, kontrolujú samotní žiaci. Vede sa diskusia a argumentácia.

Práca v skupinách: realizácia výsledkov pred celou triedou, žiaci vyhodnocujú činnosť medzi sebou, hodnotí aj učiteľ, sebareflexia žiakov. Výstup práce v písomnej podobe odovzdajú učiteľovi.

2.2 Konkrétna realizácia aktivít: Opakovanie epiky, pojmy z teórie literatúry

A)

Náplňou hodín bola práca s pojmovým aparátom z teórie literatúry k literárnemu druhu epika a k epickému žánru román. Na začiatok bola v rámci motivácie použitá **metóda háčika**. V úvodnej časti hodiny učiteľ zapíše na tabuľu **citát**:

„Každé umelecké dielo a takmer všetko, čo je krásne, má svoju zvláštnu hodnotu“ (Nicolai Hartmann).

Následne vedie so žiakmi rozhovor, diskusiu, pričom ich vedie k zamysleniu: Čo možno považovať za umelecké dielo? Súhlasíte s názorom, že je každé umelecké dielo krásne? Čo možno považovať za hodnotu, zvláštnu hodnotu? Prečo ľudia hodnotia veci okolo seba? Má to zmysel? V čom vidíte zvláštnu hodnotu umeleckého diela?

Žiaci sa k danému citátu vyjadrovali veľmi otvorene, protichodné názory sa vyskytli najmä pri tvrdení: každé umelecké dielo je krásne. Skupina študentov zastávala stanovisko, že hlavne dnešné moderné umenie nesie v sebe aj inú funkciu, akou je len kategória krásna. Sú diela, ktoré možno označiť priamo za škaredé a že ich funkciou je skôr šokovať. Svojou argumentáciou a príkladmi presvedčili aj ostatných žiakov. Učiteľ je pri takejto diskusii len koordinátorom, žiakom v súvislosti s výrokom upresnil, že jeho autor (filozof) sa narodil v 19. storočí. Žiaci sa zamýšľali aj nad tým, ktoré dielo možno označiť za hodnotné. Spoločne prišli k záveru, že také, o ktorom musia premýšľať, ktoré nie je pre nich ľahko „čitateľné“ (prehľadné). V súvislosti s citátom vyvodili, že pod zvláštnou hodnotou rozumejú estetický zážitok, ktorý prijatím diela získavajú. Pod hodnotením rozumeli zisťovanie hodnoty.

B)

V ďalšej fáze hodiny zadáva učiteľ pokyny k práci s pracovnými listami i učebným textom. Žiaci dostávajú **pracovný list 1** vyrobený učiteľom (pozri Príloha 1) s **úlohami**, ktoré riešia priamo na hodine. Úlohy sú stanovené tak, aby boli naplnené sociálne, kognitívne a výkonové potreby študenta. Hneď na začiatku sa pokračuje motivačnými úlohami, ktoré slúžia aj k ich sebareflexii.

Sú to úlohy preverujúce čitateľské skúsenosti žiakov (pozri Obrázok 1). Každý žiak pracuje samostatne, odpovedá písomne, čím má učiteľ istotu, že pracujú aktívne a zamýšľajú sa nad

Uvažujem!

Moje čitateľské skúsenosti:

1. Ako sa volá moja najobľúbenejšia kniha, ktorú som prečítal (a)? Viem určiť jej literárny druh, žáner? Spomeniem si na meno autora, jeho národnosť?
2. Prečo čítam? Ktorá funkcia literatúry je pre mňa dôležitá?
3. Vyberám si možnosť/ti z tvrdenia: V knihe ma zaujíma obsah, forma, jazyk, kompozícia... (iné)
4. Ako sa dozviem o dobrej knihe? (uviesť zdroj informácie).
5. Viem posúdiť, či bola kniha, ktorú som čítal(a), kvalitná? Na základe čoho?
6. Počas svojho života som už prečítal(a) román/romány. (áno – nie)
7. Z odporúčanej literatúry som prečítal niekoľko diel z veľkej epickej prózy. (Ak áno, uviesť autorov a názvy.)

Obrázok 1 Moje čitateľské skúsenosti

Zdroj: súkromný archív autora

každou úlohou. Úlohy sú zároveň formulované tak, že preverujú aj základné vedomosti z teórie literatúry, ktoré žiaci musia prepojiť s praktickým vnímaním literatúry. Po splnení časti: Uvažujem!, nasleduje vyhodnotenie úlohy, pričom študenti odpovedajú na otázky dobrovoľne, alebo sú vyvolávaní. Po skončení aktivity sú Pracovné listy 1 od žiakov zozbierané, aby mohol učiteľ analyzovať všetky odpovede. Žiaci sú o tom vopred oboznámení, na listy nepíšu svoje meno, odpovedajú anonymne.

Úloha č. 1: Touto úlohou sa dá rýchlo zistiť, čo žiaci vo svojom voľnom čase čítajú a aký majú čitateľský vkus, resp. o aký druh literatúry sa zaujímajú. Najčastejšie sa medzi obľúbenými knihami objavovali diela fantasy literatúry (Harry Potter, Meno vetra, Twilight saga, Lovci súmraku), sci-fi The host, knihy od Dana Browna, Citadela (Antoine de Saint-Exupery), Túžba po živote, Chatrč. Ale medzi najobľúbenejšie knihy patrili aj mayovky (Old Shatterhand), verneovky, kniha Židovka, Starec a more. Je zaujímavé, že zo slovenskej literatúry sa v zozname kníh objavili len tri knihy. Zo súčasnej literatúry: Divé maky, ďalej z povinnej literatúry Dom v stráni a Rúfusove Modlitbičky.

Ďalšie zaujímavé zistenie, aj keď zo strany učiteľa očakávané, bolo, že takmer všetky diela patrili k epike, dokonca k veľkej epike, boli to prevažne romány. V zozname sa neocitla žiadna dráma. Z lyriky sa objavilo jediné dielo: M. Rúfus: Modlitbičky. Z celej triedy bolo len v jednom pracovnom liste zapísané: nečítam, literatúru nemám rád. Prekvapením pre učiteľa

bolo, že žiaci vedeli aj mená autorov kníh, ktoré čítali. Vedeli k nim tiež priradiť ich národnosť. V diskusii uviedli, že je to dôsledok toho, že sa zaujímajú aj o život spisovateľov (kde sa narodili, ich rodinné zázemie, vzdelanie, práca, ďalšia tvorba). Počas vyhodnocovania tejto úlohy došlo medzi žiakmi k prirodzenej diskusii, keď sa začali navzájom pýtať: „Čítal si tú knihu? A bola dobrá? Neverím, že si toto čítal, čo sa ti na tom páčilo? To prečo?“

Takáto spätná väzba o tom, čo naši žiaci čítajú je pre učiteľa literatúry veľmi dôležitá a je na škodu veci, že často sa k takýmto témam na hodinách slovenského jazyka nemôžeme dostať. V tejto časti sa zapojili aj žiaci, ktorí pri dielach zaradených do učebných osnov, štandard nevedia, resp. nemajú čo povedať. Neznamená to automaticky, že knihy nečítajú. Samotní žiaci hodnotili túto aktivitu pozitívne, mnohí sa spolužiakmi nechali inšpirovať a niektoré (pre nich nové názvy kníh) si zapísali.

Úloha č. 2: Pri odpovedi na túto otázku sa žiaci museli zamýšľať nad funkciou literatúry i nad tým, čo ich vedie k tomu, že čítajú. Odpovede súviseli skryto aj s 1. úlohou. Čítajú zvyčajne preto, že sa chcú niečo dozvedieť, získať nové informácie, že im knihu niekto odporučil, že sa môže pri čítaní rozvíjať ich predstavivosť, kvôli novým zážitkom, alebo len preto, že rád čítam, hľadám samého seba, čítam všetko od autora, ktorý sa mi páči. Zaujímavé bolo zistenie, že sa niekoľkokrát medzi dôvodmi čítania kníh objavilo: chcem si rozšíriť slovnú zásobu, chcem sa zdokonaľiť v pravopise, písaní.

Medzi najčastejšie sa opakujúcimi najdôležitejšími funkciami literatúry pre žiakov sa objavovali tieto v nasledovnom poradí: náučná/poznávací, estetická, výchovná, relaxačná, zábavná.

Úloha č. 3: V danej úlohe žiaci uvádzali, čo ich najviac v knihe zaujíma. V triede došlo k nasledujúcim zisteniam. Na 1. mieste bol obsah (dej, príbeh), nasledovali postavy a vzťahy medzi nimi, autorský štýl, myšlienky, ktoré autor podáva, koniec, ako sa príbeh skončí, zložitá kompozícia, prostredie, obal.

Úloha č. 4: Mala odhaliť zdroje informácií o dobrej knihe. Najčastejšími zdrojmi sú (uvedené podľa častosti odpovedí): kamaráti, internet, rodina, škola, učitelia, médiá, známi, knižnica, kníhkupectvo. Povzbudivé bolo, že sa niekoľkokrát objavili medzi odpoveďami aj recenzie, či meno Dado Nagy.

Úloha č. 5: Žiaci mali zaujať stanovisko, či vedia posúdiť knihu, ktorú čítali ako kvalitnú, alebo nekvalitnú. Z 22 žiakov 4 stanovisko nezaujali vôbec, t. j. nenapísali nič, 4 uviedli, že kvalitu knihy nevedia posúdiť. 14 odpovedali áno. Tí zároveň uvádzali, na základe čoho to vedia posúdiť. Odpovede boli rôzne. Najčastejšie uvádzali dobrý dej. Medzi znaky kvalitnej knihy uvádzali:

- ak sa od knihy neviem odtrhnúť a musím ju prečítať,
- ak mi niečo dala do života, je kvalitná,
- ak autor nevypovie všetko, ale čitateľ musí prísť na isté veci sám,
- ak autor používa zaujímavé umelecké a štylistické postriedky,
- ak nie je prvoplánová,
- originalitu,
- predajnosť,
- kvalitný autor.

Po vyhodnotení odpovedí viedli žiaci medzi sebou spontánnu diskusiu, ktorú musel riadiť učiteľ. Za sporné tvrdenie považovali niektorí žiaci odpoveď predajnosť, ako aj to, že pri

kvalitnej literatúre má na isté veci prísť sám čitateľ. Našli sa žiaci, ktorí prišli s myšlienkou, že kvalitná literatúra je tá, ktorej po prečítaní rozumiem. K riešeniu otázky, či o kvalite knihy hovorí jej predajnosť, učiteľ diskusiu prerušil, pretože jej bola vyčlenená jedna časť vyučovacieho bloku.

Úloha č. 6: Až v 6. úlohe učiteľ prestal používať termín kniha, literárne dielo a žiaci sa začínajú venovať románu. Všetkých 22 žiakov uviedlo, že už romány čítali.

Úloha č. 7: K otázke čítania veľkej epickej prózy z odporúčanej literatúry sa žiaci vyjadrili nasledovne: 9 žiakov neuviedlo nič, alebo nespomínam si. 4 žiaci uviedli inú literatúru, ako je odporúčaná. Ostatní žiaci uvádzali najčastejšie diela: Dom v stráni, Ťapákovci, Keď báčik z Chochoľova umrie, Maco Mlieč, Kto chytá v žite, Ako chutí moc, Na západe nič nové, Drak sa vracia, Jozef Mak. Je potrebné skonštatovať, že žiaci uvádzali medzi prečítanými dielami aj tie, ktoré sa budú preberať až v budúcom roku, ale zo zoznamu chýbalo dielo Kapitánova dcéra, ktoré sa preberá v 1. ročníku, a to nemal z celej triedy nikto prečítané. Tiež boli žiaci upozornení, že tieto nimi uvedené diela patria k epickej próze, ale možno dielo Maco Mlieč (novela) považovať za veľkú epiku? Učiteľ tak mohol poukázať na problematiku aplikácie niektorých pojmov z teórie do praxe. Žiaci boli oboznámení, že sa týmto budú zaoberať v ďalšej fáze vyučovacieho bloku.

C)

Žiakom je rozdáný **Pracovný list 2** (pozri Príloha 2) pripravený učiteľom. Úlohy (pozri Obrázok 2) majú vypracovať písomne, pričom pracujú vo dvojiciach tak, ako sedia. Sú oboznámení, že pôjde o opakovanie poznatkov o epike z predchádzajúcich rokov. Výsledky práce budú prezentovať pred triedou.

Zopakujme si! (práca vo dvojici)

1. Charakterizujte epiku ako literárny druh.
2. Vysvetlite, čo rozumiete pod termínom veľká epická próza. Použite pri tom vlastnú pojmovú mapu.
3. Zapište aspoň 5 kľúčových slov (resp. združených pomenovaní), ktoré považujete za dôležité pri charakteristike pojmu román.

Obrázok 2 Opakovanie epiky

Zdroj: súkromný archív autora

Úloha č. 1: Žiaci mali charakterizovať epiku ako literárny druh. Uvádzali, že sa vyznačuje dejom, má časovú postupnosť, vyskytuje sa v nej pásmo rozprávača, pásmo postáv, zvyčajne je písaná formou prózy. Učiteľ sa následne žiakov opýtal, čo si myslia, v ktorom ročníku získali tieto vedomosti o epike? Pripomenul im, že toto vedeli už v základnej škole. Po vyhodnotení tejto úlohy bol žiakom rozdáný **Učebný text** (pozri Príloha 3). Mali pracovať s prvou časťou textu (pozri Obrázok 3), pričom používali techniku INSERT (pozri Obrázok 4). Je to technika interaktívneho znakového systému pre efektívne čítanie a myslenie. Následne učiteľ vyzval žiakov, aby prečítali informácie, ktoré označili +, -, ?. Nie všetci vyhodnocovali slová rovnako. Tak sa stalo, že asi polovica žiakov nepoznala pojem naratívnosť. Učiteľ vyzval ostatných, aby im tento pojem vysvetlili. Za zmätočnú informáciu si označila veľká časť triedy dejovosť a diane. Nasledovalo spoločné vysvetlenie pojmov.

objektívnosť, subjektívnosť, próza, verš, repliky, sujetovosť, opis, naratívnosť, hovorovosť, dynamické motívy, statické motívy, metaforickosť, nesujetovosť, minulý čas, monologickosť, dialogickosť, emocionálnosť, dejovosť, úvaha, dianie.

Obrázok 3 Práca s informáciami

Zdroj: súkromný archív autora

Potom učiteľ zadal ďalšiu úlohu. Žiaci mali zakrúžkovať slová (pozri Obrázok 3), ktoré sú typické pre tradičné epické diela. Vysvetlil, že tradičné znamená v tomto prípade: platí vo všeobecnosti (vo väčšine diel), teda nie experiment, moderné diela epiky.

Pri spracovaní informácií pracujte technikou INSERT!

V texte si robte poznámky:

- + nová informácia
- V potvrdenie informácie, ktorú ste poznali
- informácia, ktorá nie je v súlade s vašim poznaním
- ? „zmätčná“ informácia, chcete vedieť viac

Obrázok 4 Technika INSERT

Zdroj: súkromný archív autora

Po splnení úlohy nasledovala kontrola s tabuľkou (pozri Tabuľka 1) charakteristiky základných literárnych druhov v ich vzájomných opozíciách, ako ju uvádza M. Harpáň [3].

Tabuľka 1 Znaký základných literárnych druhov

LYRIKA	EPIKA	DRÁMA
subjektívnosť	objektívnosť	objektívnosť
verš (próza)	próza (verš)	verš/próza
nesujetovosť	sujetovosť	sujetovosť
emocionálnosť	naratívnosť	dejovosť
atemporálnosť	minulý čas	prítomný čas
statické motívy	dynamické motívy	dynamické motívy
monologickosť	monologickosť	dialogickosť
metaforickosť	hovorovosť	hovorovosť/metaforickosť
opis, úvaha	rozprávanie	dianie

Zdroj: Harpáň, 2004, s. 195

Niektorým žiakom robilo problémy zaradiť k epike objektívnosť, uvažovali aj o statických a dynamických motívoch. Niekoľkí pričlenili k epike metaforickosť.

Po splnení tejto úlohy sa žiaci vrátili k vypracovaným úlohám v Pracovnom liste 2. Úlohou č. 2 bolo zakresliť pojmovú mapu k veľkej epickej próze. Túto úlohu žiaci zvládli, 3 dvojice mali problém so zaradením novely (patrí k veľkej či krátkej epike). Dvaja dobrovoľníci zakreslili mapy na tabuľu a svoje vypracovanie úlohy komentovali. Ostatní žiaci ich odpovede doplňali.

Úloha č. 3: Žiaci mali napísať 5 kľúčových slov, združených pomenovaní, ktoré sú dôležité pri charakteristike románu. Pri vypracovaní úlohy sa žiaci začali pýtať, či môžu zapísať napr.: veľký počet postáv, rozsiahly obsah atď. Preto učiteľ odporúča po realizácii aktivity opravu v zadaní úlohy: Zapište 5 znakov, ktoré považujete za dôležité pri charakteristike románu. Medzi odpoveďami uvádzali: rozsiahlosť, epický žáner, veľa postáv, dejové vybočenia (epizódy), rozprávač, dlhý časový úsek, priestor, príbeh, sujetovosť, kapitoly, postavy sa vyvíjajú, konflikty, komplikované vzťahy. 1 žiak úlohu nevypracoval, dvaja nenašli 5 bodov. Túto úlohu robili vo dvojiciach (3 žiaci si vypracovanie len nezapísali na svoje pracovné listy).

Vo výpočte znakov sa žiaci dostali aj k základným zložkám románu, ktoré je nevyhnutné sledovať pri hodnotení románu. Učiteľ si pripravil text, ku ktorému následne po prečítaní vedie so žiakmi diskusiu: K tomu, aby sme mohli nachádzať hodnotu akéhokoľvek literárneho diela, teda aj diela patriaceho k veľkej epickej próze, je potrebné učiť sa najprv ho prijať. To znamená dielo prečítať a zároveň uvedomovať si individuálny čitateľský zážitok. Táto fáza je spoločná pre laického čitateľa či kritika. Treba si uvedomiť, že ak za kritika považujeme literárne vzdelaného čitateľa, nemožno všetkých žiakov považovať len za čisto laických čitateľov (aj keď o kritikoch v pravom slova zmysle hovoriť ešte nemožno, chýbajú najmä životné skúsenosti, poznatky z iných vied), pretože sa na hodinách literatúry oboznamujeme s rozsiahlou literárnou produkciou, spoznávame literárnohistorické i literárnoteoretické súvislosti. Po pochopení diela sa môže pristúpiť k interpretácii zložiek obsahových, tematických, výrazových. Interpretácia = opis, výpočet zložiek diela, posudzovanie a hodnotenie diela (klady/zápory).

Otázky pre žiakov: považujete sa za laických čitateľov? Čítate s cieľom dielo pochopiť? Vraciate sa po prečítaní románu k tomu, aby ste sa zamýšľali nad témou, ale aj nad výrazovými prostriedkami, ktoré autor používa? Hodnotíte prečítaný román, porovnávate svoj názor s názormi niekoho iného? Žiaci vedeli ku všetkým otázkam zaujať stanovisko, ktoré podporili argumentmi. Treba si uvedomiť, že pri takto stanovenej diskusii nie je žiadna odpoveď nesprávna, je len potrebné, aby svoju odpoveď žiaci zdôvodnili.

D)

Žiakom je rozdáný **Pracovný list 3** (pozri Príloha 4). Obsahuje vybrané časti z interview so spisovateľom D. Hevierom v denníku Sme. Učiteľ rozdelil text na 5 častí, ktoré očísloval, aby sa žiaci vedeli rýchlejšie v texte zorientovať pri vypracovaní úloh, ktoré sú k textu priložené. Žiaci pracujú samostatne, po vypracovaní úloh verejne prezentujú výsledky svojej práce. Úlohy môžu vypracovať aj písomne, ale nemusia, pretože úlohy sú formulované tak, aby sa rozvíjali komunikačné zručnosti žiakov.

Úloha č. 1: Žiaci mali vysvetliť, ako možno rozumieť názoru, že pomocou literárnych diel sa deti učia čítať, písať, žiť. V odpovediach sa vrátili opäť ku funkcii literatúry, pričom odznegli

aj podnetné názory, že literatúra nás formuje aj ako ľudí, keď nevnímame len kladných hrdinov, akési vzory pre čitateľa, ale žiakov viac zaujímali aj postavy, pri ktorých si uvedomujú, že oni by tak žiť nechceli. Ako príklad uviedli Jozefa Maka – trpiteľa, ktorý síce prežije všetko, ale čo je toto za život?

Úloha č. 2: V nej mali žiaci sformulovať vlastnú odpoveď na to, ako vnímajú povinné čítanie diel v škole. V triede vznikli 2 názory, boli takí, ktorí tvrdili, že ich nútenie od čítania odrádza, pričom sa im nepáči výber kníh. Druhá skupina sa vyjadrovala, že je dobré mať zoznam literatúry, ktorú majú prečítať, niektorí by bez zoznamu nečítali vôbec, iní tvrdili, že zoznam zo školy je pre nich zárukou, že budú čítať kvalitnú literatúru (tu nastala polemika, lebo s takýmto názorom všetci nesúhlasili).

Na názor, že deti prestali čítať, resp. čítajú odkazy na sociálnych sieťach, zareagovali nesúhlasne. Všetci zdieľali súhlasné stanovisko s D. Hevierom.

Úloha č. 3: Táto úloha mala viesť žiakov k zamysleniu sa nad tým, čo vplýva na to, či ľudia čítajú a zároveň preveriť poznanie paradoxu a aforizmu. Opäť všetci súhlasili s názorom D. Heviera, dokonca sa vyjadrili, že sa nachádzajú v takej atmosfére, o ktorej sa Hevier zmieňuje. Pri vysvetľovaní aforizmu, ktorý pochopili (Ľudia sa musia mať dobre, aby si kúpili knihy, a ľudia sa musia mať zle, aby ich čítali.), trochu odbočili od témy, navrhovali, že keď nie sú peniaze na knihy, treba chodiť do knižnice. Opäť o tom vzájomne diskutovali, pretože začali navzájom medzi sebou zisťovať, kto z nich chodí do knižnice. Prihlásilo sa asi 5 žiakov, ale ostatní reagovali, že dnes je naozaj doba požičavania si kníh, ale knihy si posúvajú navzájom sami medzi sebou. Učiteľ si tak mohol overiť, koľkí žiaci v triede čítajú.

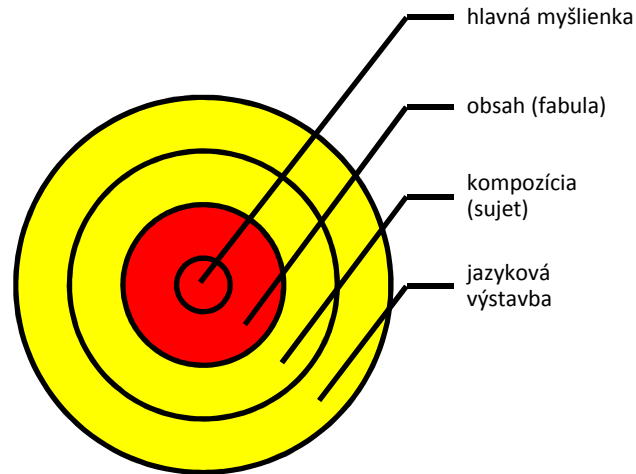
Úloha č. 4: V texte č. 4 mali žiaci rozpoznať, čo je komerčný brak a kvalitná literatúra podľa novinára, ako ich vníma spisovateľ Hevier. V tejto časti hodiny musel často zasahovať učiteľ, ktorý musel usmerňovať ostrú výmenu názorov, aby sa žiaci dokázali navzájom vypočuť a akceptovať názor druhého. Podnetom k tomu bolo tvrdenie, že existuje tendencia posudzovať kvalitu kníh podľa predaja. V triede sa opäť vytvorili dva odlišné názorové tábory, ktorým sa však nepodarilo svojou argumentáciou navzájom presvedčiť.

Úloha č. 5: Pri riešení predchádzajúcich úloh žiaci prevažne súhlasili s názormi D. Heviera. Výrazný obrat nastal pri práci s textom č. 5. Slovnú hračku bez záujmu - zo záujmu vedeli pomocou synonym vysvetliť. Potom „odignorovali“ ďalšie otázky v úlohe, pretože prešli k tomu, že nesúhlasia s Hevierom pri hodnotení Dana Browna či Harry Pottera. Nesúhlasili s jeho hodnotením, že to nie je ani literatúra, pretože zneužíva túžbu ľudí po zábave. Porovnali to s odbornou literatúrou, keď uvádzali, že náučná literatúra by potom mohla zneužívať túžbu čitateľa po poznaní. Prezentovanie názorov uzavrela žiačka názorom, v ktorom tvrdila, že kvalitnú literatúru nemožno posudzovať podľa predaja alebo popularity. Ved' sa treba zamyslieť nad tým, čo ak by mala väčšina čitateľov rovnaký (dobrý) vkus. Predajnosť kníh spojila s tým, čo chcú ľudia čítať a dnes je to volanie po jednoduchých príbehoch.

Úloha č. 6: Názvy k textu, ktoré žiaci vytvorili: Čo je to kvalitné umenie? Komerčný brak a kvalitná kniha, Čítanie dnes, Význam kníh v našom živote, Je predajnosť knihy odrazom jej kvality?

E)

Žiakom bola zadaná domáca úloha. Prečítať si učebný text (pozri Príloha 3) k druhom románu. Ku každému druhu románu uviesť konkrétny román, ktorý by k nemu mohli zaradiť. Porozmýšľať nad schémou, ktorá znázorňuje výstavbu literárneho diela (pozri Obrázok 5). Vedieť vysvetliť vzťahy a prepojenie medzi jednotlivými zložkami.

Obrázok 5 Schéma výstavby literárneho diela

Zdroj: súkromný archív autora

Zhodnotenie výsledkov činnosti:

Reflexia žiakov na vyučovací blok:

pozitíva:

Hodina sa im páčila, boli spokojní so svojimi výsledkami. Potešilo ich, že boli učiteľom chválení a povzbudzovaní, pričom neboli skúšaní len vedomostne. Mali pocit úspešnosti zo všeobecného prehľadu. Najviac ich zaujali úlohy týkajúce sa ich vlastnej čitateľskej skúsenosti a úlohy k interview. Pri úlohách Uvažujem konštatovali, že potrebovali sebareflexiu, ako aj porovnanie sa s ostatnými žiakmi. Niektorým sa zdalo, že čítajú málo, po aktivite zistili, že primerane. Často majú pochybnosti o tom, či literatúra, ktorú čítajú je hodnotná, ale uvedomujú si, že ak by aj nebola, budú ju čítať, ak sa im bude páčiť. Diskusia k interview ich natoľko nadchla, že sa mnohí rozhodli prečítať si ho celý. Najväčší prínos: rozvoj argumentácie a kritického myslenia. Pozitívne vnímali vzájomné hodnotenie sa.

negatíva:

Najslabším článkom hodiny sa im zdala časť opakovanie epiky. Vnímali svoje zlyhanie, že si zapamätali trvalo len vedomosti na úrovni ZŠ a veľmi málo si zapamätali z 1. ročníka gymnázia, v ktorom sa epika preberala. Pripisovali to tomu, že definíciu o epike sa v ZŠ učili memorovaním, ako aj tomu, že v 2. ročníku sa epike venovalo len 7 hodín so zameraním na časomieru a vnútorný monológ. Ale problém videli aj v tom, že im chýba v učebniciach súvislé učivo k epike ako k literárnemu druhu. To je zasa výzva pre učiteľa, aby na hodinách viac žiaci pracovali s knihou Teória literatúry.

3 VEĽKÁ EPICKÁ PRÓZA – REŤAZOVÝ KOMPOZIČNÝ POSTUP

Reťazový kompozičný postup sa vyučoval v Evanjelickom kolegiálnom gymnáziu v Prešove počas 5 hodín. Na jednej hodine boli riešené otázky z teórie literatúry (reťazový kompozičný postup, lyrizácia štýlu epickej prózy, lyrizovaná próza, monumentalizácia, idealizácia postáv, animizácia zvierat a vecí, personifikácia v próze), na 3 hodinách boli čítané a interpretované diela: Drak sa vracia, Tri gaštanové kone, Živý bič. 1 hodina bola venovaná testu so zameraním na čítanie s porozumením. Učiteľ tieto hodiny odučil s dôrazom na medzivojnovú slovenskú prózu, pri preberaní ktorej sa dalo veľmi vhodne pracovať s pojmovým aparátom z príslušných osnov i štandard.

Vzhľadom k tomu, že hodín bolo vyčlenených málo, ale ich náplň bola veľmi nabitá, musel učiteľ pristúpiť k stratégii prípravy hodín tak, aby sa využili rôzne metódy práce, ktoré proces vyučovania urýchlia, ale zároveň budú dostatočne efektívne. V nasledujúcej časti práce sú vybrané len niektoré aktivity realizované so žiakmi na hodinách. Boli pri nich vhodne použité metódy, ktoré viedli žiakov k tvorivosti, aktivite, spracovaniu informácií, vytváraniu vlastného hodnotového systému, vlastnej identity, rozvoju empatie, schopnosti ľudského porozumenia.

3.1 Spoznajme Dobroslava Chrobáka prostredníctvom webquestu

Vzhľadom k tomu, že dielu Dobroslava Chrobáka Drak sa vracia bola časovo vyčlenená len jedna hodina, pristúpil učiteľ k tomu, že pripravil pre žiakov aktivitu, na vypracovanie ktorej mali jeden týždeň (2 vyučovacie hodiny). Mohli si ju pripravovať na hodinách slovenského jazyka a literatúry a mali možnosť na jej dopracovanie aj doma. Keďže na hodine slohu sa preberal TC Náučný štýl, učiteľ z neho vyčlenil pre danú aktivitu tému: Štylizácia výkladového textu, jazykové vyjadrenie kauzálnych vzťahov. Na hodine slovenského jazyka (gramatiky) umožnil žiakom, aby sa webquestu venovali v rámci TC Učenie sa, téma: Cvičenia. Úloha bola žiakom zadaná na konci predchádzajúcej hodiny literatúry, teda hodinu pred témou Čítanie a interpretácia: D. Chrobák: Drak sa vracia.

Učiteľ sa rozhodol, aby túto tému a aktivitu žiaci vypracovali v škole a nie len v rámci domácej prípravy z 3 dôvodov:

1. s metódou webquestu sa stretli po prvýkrát, učiteľ im ešte môže byť nápomocný,
2. žiaci pracujú v skupinách,
3. k práci potrebujú počítač a pripojenie k internetu (nie každý žiak má takéto podmienky doma).

Webquest patrí medzi moderné, inovačné metódy vyučovania zamerané na využitie informačno-komunikačných technológií vo vyučovacom procese. [5] Je to výučbová aktivita, pre ktorú musí učiteľ vypracovať zadania na ním stanovenú tému (pozri Obrázok 6). Keďže chcel, aby sa žiaci oboznámili so životom i charakteristikou tvorby Dobroslava Chrobáka, ako predstaviteľa slovenského naturizmu, zadal žiakom úlohy, ktoré vymedzili žiakom, čo majú vypracovaním webquestu dosiahnuť.

Úlohy:

1. Ktoré údaje z jeho životopisu ovplyvnili podľa vás jeho tvorbu?
2. Ktoré typické znaky naturizmu sa objavili v tvorbe D. Chrobáka?
3. Akú úlohu plní lyrizácia textu v jeho dielach?

4. Akú úlohu plní príroda v jeho príbehoch?
5. Čo je príznačné pre poetiku a štýl Dobroslava Chrobáka?
6. Aký pomer mužov a žien nachádzate medzi hlavnými postavami v jeho dielach?

DOBROSLAV CHROBÁK

Webquest pre 3. ročník SŠ

Vytvorila: Mgr. Ludmila Kónyová,
konyova@esspo.sk

Úvod

- Tento webquest slúži na získanie základných informácií o živote a charaktere tvorby Dobroslava Chrobáka, jedného z významných predstaviteľov naturizmu na Slovensku v medzivojnovom období. V jeho tvorbe sa prejavuje modernistická túžba experimentovať, hľadať nové výrazové možnosti. Vo svojom diele sa v duchu myšlienky „preč od realizmu“ zamerá na fantastiku, prvky tajomnosti a mýtickosť prírody, pričom vyjadruje také etické princípy, ktoré môžu dať veľa aj dnešnému mladému čitateľovi.

Obrázok 6 Ukážka webquestu: Dobroslav Chrobák

Zdroj: súkromný archív autora

Po zadaní úloh nasleduje časť, ktorá žiakov oboznamuje s postupom práce formou výstupu:

Z určených internetových zdrojov si prečítajte informácie viažuce sa k D. Chrobákovi. Vyhľadajte tie, ktoré sa viažu k jeho životu, k naturizmu, k poetike a štýlu autora, lyrizácii textu, k zobrazeniu prírody, hlavných postáv.

Výstupy môžu mať formu:

- powerpointovej prezentácie s využitím textových a obrázkových zdrojov
- súvislého, kompaktného textu v MS Word
- blogu

Na to, aby žiaci mohli vypracovať stanovené úlohy, musí im učiteľ zadať odkazy na vopred vybrané stránky, z ktorých môžu čerpať informácie (pozri Obrázok 7).

ZDROJE

- http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2007/februar_marec/87.pdf
- <http://www.litcentrum.sk>
- http://www.snk.sk/swift_data/source/NbiU/Biograficke%20studie/9/
- <http://www.feelart.sk/index.php/artnoviny-2-2-2012/literatura/141-slavkadrozd>
- <http://drak-sa-vracia.ym.sk/2010/09/10/tvorba-dobroslava-chrobaka/>
- <http://drak-sa-vracia.ym.sk/2010/09/10/proza-naturizmu-lyrizovana-proza/>

Obrázok 7 Zdroje pre vypracovanie webquestu Dobroslav Chrobák

Zdroj: súkromný archív autora

Táto časť sa javila pri príprave webquestu z pohľadu učiteľa ako najnáročnejšia. Sám musel zdroje vyhľadať, pričom sa snažil, aby boli hodnoverné a zaujímavé aj z pohľadu študentov. Keďže hodiny literatúry prepojil s hodinami gramatiky a slohu, ktoré boli zamerané na náučný štýl a učenie sa, prihliadal aj na naplnenie cieľov týchto tém.

Výhody práce s webquestom:

Žiakom sa vyučovanie touto metódou javilo ako zaujímavé. Boli aktívni, učili sa pracovať s informáciami, upevňovali sa ich technické zručnosti pri práci s počítačom, rozvíjali sa ich sociálne kompetencie (pracovali v skupinách), prezentovali verejne svoj názor pred spolužiakmi, učili sa spracovať informácie myšlienkovými operáciami (dedukcia, indukcia, kooperácia, analýza, syntéza, analógia). Žiaci mohli svoju prácu pri výstupoch navzájom porovnávať a hodnotiť sa.

V triede si za výstupy zvolili powerpointové prezentácie s využitím textových a obrázkových zdrojov a súvislé, kompaktné texty v MS Word. Nikto sa nerozhodol pre blog. Všetci žiaci mali zabezpečený prístup k počítačom i internetu.

Súčasťou webquestu sú aj zverejnené kritériá hodnotenia (pozri Obrázok 8), s ktorými boli žiaci oboznámení pri zadaní webquestu.

HODNOTENIE

úroveň riešenia	nesplnené	nízka úroveň	možnosti zlepšenia	splnené bez chýb	vzorové riešenie
bodové hodnotenie	0	1-3	4-6	7-9	10
rozdelenie úloh v skupine a komunikácia	nijaké	závažné nedostatky v komunikácii	menšie nedostatky v komunikácii	dobrá spolupráca v rámci skupiny	vynikajúce
zvládnutie individuálnych úloh	nijaké	slabé	priemerné	dobré	vynikajúce
rozsah a kvalita spracovaných informácií	neodovzdané	malé množstvo a nízka kvalita informácií	postačujúce množstvo informácií priemernej kvality	bez väčších nedostatkov	vynikajúca
technická a vizuálna stránka výstupu	neodovzdané	slabá	Priemerná	dobrá	vynikajúca
prezentácia výsledkov	nepripravená	nepresvedčivé vystupovanie	málo zaujímavá prezentácia	bez väčších nedostatkov	vynikajúca

Obrázok 8 Kritériá hodnotenia

Zdroj: súkromný archív autora

Po verejnom odprezentovaní sa učiteľ rozhodol známku ohodnotiť len tých žiakov, ktorých práce získali 45-50 bodov, teda minimálne 90% z celkového počtu 50 bodov. Toto rozhodnutie odôvodnil tým, že to bola prvá práca s webquestom v triede, a teda ešte sa len učili pracovať touto novou metódou na hodine. Upozornil, že ak ešte niekedy webquest využijú, ohodnotený za svoju prácu bude každý žiak.

3.2 Pracovný list k dielu Tri gaštanové kone

Dielo Tri gaštanové kone od Margity Figuli nie je zaradené do zoznamu povinných autorov a diel. Nachádza sa medzi odporúčanými dielami a autormi vo vzdelávacích štandardoch zo slovenského jazyka a literatúry pre gymnáziá a SOŠ. V rámci TC Veľká epická próza – reťazový kompozičný postup sú odporúčané aj nasledovní autori a ich diela: M. Urban: Živý bič; L. Ondrejov: Zbojnícka mladosť, Jerguš Lapin; J. Giono: Spev sveta; Ch. Ramuz: Pastvina Derborence; J. Linnankoski: Pieseň o červenom kvete; E. Claes: Herman Coene; K. Hamsun: Požehnanie zeme; M. Gorkij: Makar Čudra; J. F. Cooper: Stopár; J. Conrad: Srdce temnôt. Vzhľadom k nízkej dotácii hodín sa učiteľ pri výbere, s ktorými dvoma dielami budú žiaci podrobnejšie pracovať na hodinách, rozhodol nasledovne. Jedno dielo vybral sám, rozhodol sa pre M. Urbana: Živý bič. Výber druhého diela ponechal na žiakoch. Rozhodli sa práve pre dielo Tri gaštanové kone. Je zaujímavé, že žiaci ostali opäť pri slovenskej medzivojnovnej próze.

Pretože si túto knihu vybrali sami na začiatku školského roka, učiteľ požadoval, aby si knihu prečítali. Pretože očakával, že sa tak stane, mohol pre žiakov pripraviť pracovné listy, v ktorých žiaci odpovedali na otázky, resp. plnili úlohy týkajúce sa tohto diela.

Na začiatku hodiny bol vyčlenený priestor týkajúci sa opakovania a preverenia vedomostí, s ktorými sa žiaci stretli na predchádzajúcich hodinách. Išlo najmä o rozlíšenie pojmov: lyrizovaná próza, naturizmus, lyrizácia prózy (pozri Obrázok 9). Žiaci si mali ďalej zopakovať vedomosti týkajúce sa naturizmu, s dôrazom na obdobie, príčiny vzniku a znaky. Dopĺňali žánre, témy, znaky rozprávky. V tejto, dá sa povedať teoretickej časti viedol so žiakmi rozhovor učiteľ, žiakov vyvolával, následne si správne odpovede zapisovali vlastných poznámok, ktoré neskôr spracovali v počítačovej verzii ako svoje učebné texty (pozri Príloha 5).

Lyrizovaná próza

1. slovenský ornamentalizmus
2. naturizmus

Lyrizácia prózy:

- Každá epika s opisnými časťami na úkor deja (v širšom slova zmysle Urban, Hronský)
- V užšom zmysle slova: autori, odkláňajúci sa od civilizácie, preferovanie prírody (**naturizmus**)

Predstavitelia: Ľudo Ondrejov, Margita Figuli, Dobroslav Chrobák, František Švantner

Obrázok 9 Lyrizovaná próza a lyrizácia prózy

Zdroj: súkromný archív autora

Treba konštatovať, že žiaci nemali nejaké vážne problémy pri odpovediach na uvedené úlohy, pretože to bolo opakovanie z predchádzajúcich dvoch hodín literatúry, veľa si pamätali k naturizmu najmä z interpretácie diela Drak sa vracia.

Hlavná časť hodiny bola zameraná na prácu s literárnym textom, ktorý je v Čítankách pre 3. ročník gymnázia a stredných odborných škôl [3], a následné vypracovanie úloh v pracovnom liste (pozri Príloha 6). Text v čítanke (str. 97 – 107) si mali prečítať v rámci domácej prípravy na hodinu.

Na začiatku pracovného listu získali základné informácie o autorke diela, ako aj základných znakoch jej tvorby. Následne prešli k vypracovávaniu pracovného listu.

Apoziopézu žiaci vedeli nájsť bez problémov. Zamýšľali sa aj nad jej funkciou, ktorú si spojili so šírkou významu slova život. Základnú myšlienku mali vytvoriť na základe prečítania diela. Pri formulácii im mala pomôcť otázka, čím možno vzdorovať násiliu. Väčšina žiakov sformulovala svoju odpoveď, že násiliu možno vzdorovať dobrom, láskou.

V ďalšej časti sa mali vyjadriť k pojmom ľúbostný príbeh a sociálne pozadie príbehu. Až na 2 žiakov, ktorí dielo nečítali, všetci žiaci vedeli popísať ľúbostný trojuholník: Peter – Magdaléna – Jano. Sociálne pozadie príbehu nevedeli vysvetliť všetci žiaci. Pristupovali k tomu na začiatku správne, len odpoveď nedotiahli do konca. Spájali si ho s povolaním Jána a Petra. Učiteľ doplnujúcimi otázkami naviedol žiakov k zamysleniu sa nad úlohou majetku Jána Zápotočného a postoja matky Magdalény k sobášu dcéry. Pri spojení Petra a rozprávkovej postavy žiaci uvádzali: hlúpy Jano, Popolvár. Svoje odpovede mali podložiť pri kontrole argumentáciou, zhodli sa na postave Popolvára. Bez väčších problémov vedeli uviesť znaky rozprávky, ktoré v diele našli. Prírodu videli žiaci ako aktívnu, ktorá vykoná aj to, čo človek nemôže. Z textu vypísali personifikácie, ktoré našli.

Žiaci vedeli charakterizovať postavy Petra a Jana ako protipólne postavy. Keďže sa v predchádzajúcej časti podrobnejšie riešilo sociálne pozadie príbehu, vedeli ako kontrast voči láske Petra a Magdalény, ktorý vyvoláva konflikt príbehu, postaviť majetok, Jana a Magdaléninu matku.

Keďže žiaci dielo čítali, vedeli vybrať príklady na jednotlivé motívy. Vyberali konkrétne príklady aj z ukážok v Čítanke.

Najväčšia diskusia nastala pri žánrovej kontaminácii. Nastal problém pri žánrovom určení. Rozprávka? Novela? Román? Prečo je dielo začlenené k veľkej epickej próze? Práve argumentáciou došli k týmto záverom: s legendou by spojili príbeh cez postavu Magdalény, ktorá tu bola podľa nich zobrazená ako svätica (trpiaca), tiež odkazy na Bibliu a biblizmy. Rozsahom by dielo zaradili k novele, kompozíciou príbehu, časom a priestorom by dielo zaradili k románu a spoločné znaky s rozprávkou uvádzali už skôr.

Zaujímavá sa pre žiakov zdala úloha o triádach, ktoré sa v diele objavili. Priamo v ukážkach hľadali najmä stretnutia Petra s mužom s fúzikmi. Medzi jazykovými prostriedkami uvádzali najčastejšie: metafory, prívlastky, prirovnania. Tiež sa vyjadrili k označeniu rozprávka pre dospelých. Základom je boj dobra so zlom, pričom dobro víťazí, ale je určená dospelému čitateľovi. Nieкто môže vnímať príbeh lásky Petra a Magdalény, nieкто sa môže zamýšľať nad zmyslom života, nieкого osloví nádej na šťastný život. Je zaujímavé, že chlapci v triede si na príklad toho vybrali citát z knihy, ktorý hovorí Peter: „Verím, že moja Magdaléna sa pridruží, lebo dá pred mamonou prednosť láske veľkej hlbkej a čistej, ako je moja.“

Celú aktivitu práce s pracovným listom učiteľ hodnotil pozitívne. Žiaci pracovali aktívne, úlohy boli formulované aj tak, že boli nútení prepájať svoje teoretické vedomosti s prácou nad konkrétnym textom. Možným rizikom bolo, že učiteľ vychádzal z predpokladu, že žiaci budú mať knihu prečítanú. Tým, že ich vopred oboznámil o tom, že analýza diela bude realizovaná vypracovaním pracovného listu, bol to pre nich silne motivujúci činiteľ, a tak sa stalo, že dielo si neprečítali len dvaja žiaci. Aj tí sa však do práce mohli zapojiť, akurát boli aj také úlohy, vypracovanie ktorých ich hneď „prezradilo“, že knihu nečítali.

ZÁVER

Často sa stretávame s názorom, že dnes čítajú mladí ľudia málo, resp. že sa o čítanie a o beletriu nezaujmajú. K tomu, aby si našli čas a siahli po dobrej knihe, je potrebné, aby boli motivovaní a najmä, aby boli k tomu vedení. Je potešiteľné a prínosné, že dnešná koncepcia vyučovania literatúry už nestavia len na faktografickom memorovaní, ale že sa prešlo na analyticko-interpretáčnú činnosť, ktorá vedie žiakov k slobodnému prejavu, kritickému mysleniu, ako aj k estetickému prežívaniu.

Interpretácia diela je ovplynená niekoľkými faktormi (čitateľský vkus, čitateľská skúsenosť, druh čitateľa). Práve na ich formovaní sa u žiakov môže podieľať aj učiteľ slovenského jazyka a literatúry, ktorý žiakov rôznymi (vopred pripravenými) aktivitami vedie k schopnosti rozmyšľať o literatúre, motivuje ich čitateľský záujem, zvyšuje ich čitateľské kompetencie.

Cieľom predloženej práce bolo predstaviť čiastkové vyučovacie aktivity, ktoré boli vytvorené a použité pre potreby vyučovania hodín literatúry v 3. ročníku gymnázia v rámci tematického celku Veľká epická próza. Pretože bol pri nich kladený dôraz na to, aby boli žiaci pri činnosti aktívni a nezostali v pozícii pasívnych prijímateľov, pripravil si učiteľ vlastné pracovné listy, učebné texty, či webquest, ktoré ich svojimi úlohami k práci podnecovali, motivovali, viedli k sebareflexii. Pozitívne bolo najmä to, že sa ich prípravou vyučovanie zefektívnilo, hodiny boli dynamické, zaujímavé pestrosťou metód, žiaci nevnímali, že ich učí učiteľ, ale mnohé veci riešili sami, čím sa vlastne navzájom vyučovali. Učili sa prijímať názory iných a vzájomne sa rešpektovať. U žiakov sa rozvíjala komunikácia, emocionálna inteligencia, empatia, interpersonálne vzťahy, posudzovanie vlastných citov, prejavov, zvládanie vlastného napätia pri riešení problémových situácií.

Práca poukázala aj na niektoré nedostatky, resp. problémy, s ktorými sa žiaci, či učitelia môžu stretnúť pri preberaní učiva, ktoré je rozložené podľa literárnych druhov, či žánrov, ak sa pri tom nezohľadní aj literárnohistorické hľadisko a ak sa na literatúru nebudeme pozerieť ako na systém, v ktorom sú isté vzťahy.

Najväčšia časť predloženej práce bola venovaná konkrétnej realizácii aktivít týkajúcich sa opakovaniu epiky a pojmov z teórie literatúry. Práve pri hodnotení žiakmi sa táto blokovo odučená téma (2 vyučovacie hodiny) objavovala na popredných miestach, ako aktivita, ktorá sa im veľmi páčila, alebo im veľa dala. Podnetom k jej vypracovaniu pritom bolo pre učiteľa zamyslenie, ako odučiť čisto „teoretickú“ hodinu príťažlivo, efektívne, tak, aby bol splnený cieľ vyučovania.

Na záver je potrebné dodať, že aj pri vyučovaní, ktoré kladie dôraz na aktivitu žiakov, ostáva naďalej najdôležitejším činiteľom učiteľ, ktorý sa na takto realizované hodiny musí dôsledne pripraviť a tiež musí byť flexibilný pri vyhodnocovaní jednotlivých aktivít, pretože často ani sám nevie, kam až so svojimi žiakmi, k akému výsledku dôjde. Prax jasne ukazuje, že len kreatívny učiteľ môže podporovať kreativitu svojich žiakov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. Dvořák, K. 2011. Čítanka pre 3. ročník gymnázia a stredných odborných škôl. 1. vydanie. Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 2011. ISBN: 978-80-10-020022-5
2. Gregová, I. – Lapitka, M. 2011. Literatúra pre 3. a 4. ročník gymnázií a stredných odborných škôl. 1. diel. Vydavateľstvo Príroda, spol. s r. o, Bratislava. 2011. ISBN: 978-80-07-01894-5
3. Harpáň, M. 2004. Teória literatúry. 1. vydanie. Vydavateľstvo TIGRA, Svornosť, a. s. Bratislava. 2004. ISBN: 80-88869-36.6
4. Hrabák, J. 1981. Čtení o románu. Státní pedagogické nakladatelství, n. p. Praha. 1981. ISBN: 14-618-81
5. Využitie informačných a komunikačných technológií v predmete slovenský jazyk a literatúra pre stredné školy.: Elfa, s.r.o., Košice. 2010. ISBN: 978-80.8086-150-6

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 <Pracovný list 1: Moje čitateľské skúsenosti>

Príloha 2 <Pracovný list 2: Opakovanie epiky>

Príloha 3 <Učebný text: Veľká epická próza – druhy epiky>

Príloha 4 <Pracovný list 3: Interview s D. Hevierom>

Príloha 5 <Učebný text: Lyrizovaná próza>

Príloha 6 <Pracovný list: M. Figuli: Tri gaštanové kone>

Príloha 1 <Pracovný list 1: Moje čitateľské skúsenosti>

Predmet: Slovenský jazyk a literatúra
Trieda: III.A, B

Učiteľ: Mgr. Ľudmila Kónyová
TC: Veľká epická próza – druhy románu

Uvažujem!

Moje čitateľské skúsenosti:

1. Ako sa volá moja najobľúbenejšia kniha, ktorú som prečítal(a)? Viem určiť jej literárny druh, žáner? Spomeniem si na meno autora, jeho národnosť?
2. Prečo čítam? Ktorá funkcia literatúry je pre mňa dôležitá?
3. Vyberám si možnosť/ti z tvrdenia: V knihe ma zaujíma obsah, forma, jazyk, kompozícia... (iné)
4. Ako sa dozviem o dobrej knihe? (uviesť zdroj informácie).
5. Viem posúdiť, či bola kniha, ktorú som čítal(a), kvalitná? Na základe čoho?
6. Počas svojho života som už prečítal(a) román/romány. (áno – nie)
7. Z odporúčanej literatúry som prečítal niekoľko diel z veľkej epickej prózy. (Ak áno, uviesť autorov a názvy.)

Uvažujem!

1. Najobľúbenejšia kniha: názov:.....
Literárny druh: ..... Žáner: .....
Autor: ..... Národnosť: .....

2. Funkcie literatúry:

.....

3. V knihe ma najviac zaujíma:

.....

4. Odkiaľ sa dozviem o dobrej knihe:

.....

5. Znaký kvalitnej knihy:

.....

6. Prečítal(a) som už nejaký román:

.....

7. Diela veľkej epickej prózy zo zoznamu odporúčanej literatúry, ktoré som už prečítal(a):

.....

.....

Zdroj: súkromný archív autora

Príloha 2 < Pracovný list 2: Opakovanie epiky >

Predmet: Slovenský jazyk a literatúra

Učiteľ: Mgr. Ľudmila Kónyová

Trieda: III.A, B

TC: Veľká epická próza – druhy románu

Zopakujme si! (práca vo dvojici)

1. Charakterizujte epiku ako literárny druh.
2. Vysvetlite, čo rozumiete pod termínom veľká epická próza. Použite pri tom vlastnú pojmovú mapu.
3. Zapište aspoň 5 kľúčových slov (resp. združených pomenovaní), ktoré považujete za dôležité pri charakteristike pojmu román.

1. Epika:

.....
.....
.....
.....

2. Pojmová mapa: Veľká epická próza

3. Charakteristika románu:
- a) .....
  - b) .....
  - c) .....
  - d) .....
  - e) .....

Zdroj: súkromný archív autora

Príloha 3 <Učebný text: Veľká epická próza – druhy epiky>

Predmet: Slovenský jazyk a literatúra
Trieda: III.A, B

Učiteľ: Mgr. Ludmila Kónyová
TC: Veľká epická próza – druhy románu

„Každé umelecké dielo a takmer všetko, čo je krásne, má svoju zvláštnu hodnotu.“ (Nicolai Hartmann)

K tomu, aby sme mohli nachádzať hodnotu akéhokoľvek literárneho diela, teda aj diela patriaceho k veľkej epickej próze, je potrebné učiť sa najprv ho prijať. To znamená dielo prečítať a zároveň uvedomovať si individuálny čitateľský zážitok. Táto fáza je spoločná pre laického čitateľa či kritika. Treba si uvedomiť, že ak za kritika považujeme literárne vzdelaného čitateľa, nemožno všetkých žiakov považovať len za čisto laických čitateľov (aj keď o kritikoch v pravom slova zmysle hovoriť ešte nemožno, chýbajú najmä životné skúsenosti, poznatky z iných vied), pretože sa na hodinách literatúry oboznamujeme s rozsiahlou literárnou produkciou, spoznávame literárnohistorické i literárnoteoretické súvislosti. Po pochopení diela sa môže pristúpiť k interpretácii zložiek obsahových, tematických, výrazových.

Interpretácia = opis, výpočet zložiek diela, posudzovanie a hodnotenie diela (klady/zápory).

Učíme sa z teórie literatúry

Pri spracovaní informácií pracujte technikou INSERT!

V texte si robte poznámky:

- + nová informácia
- V potvrdenie informácie, ktorú ste poznali
- informácia, ktorá nie je v súlade s vaším poznaním
- ? „zmätocná“ informácia, chcete vedieť viac

objektívnosť, subjektívnosť, próza, verš, repliky, sujetovosť, opis, naratívnosť, hovorovosť, dynamické motívy, statické motívy, metaforickosť, nesujetovosť, minulý čas, monologickosť, dialogickosť, emocionálnosť, dejovosť, úvaha, dianie.

Zakrúžkujte z uvedených slov v rámečku tie, ktoré sú typické pre tradičné epické diela.

Klasifikácia románov:

Existuje viacero hľadísk, na základe ktorých možno vyčleniť druhy románu.

1. Podľa literárnych smerov: renesančné, barokové, sentimentalistické, realistické, naturalistické, symbolistické, expresionistické, nový román, postmoderný román...

2. Podľa tematického hľadiska: historické, detektívne, mravoučné, ľúbostné, sociálne, psychologické, dobrodružné, životopisné, vedecko-fantastické, cestopisné, generačné...

3. Podľa kompozičného hľadiska: denníkové, dialogizované, formou listov...

4. Podľa rozprávača: (vševediaci, jedna z postáv, komentujúci...)

5. Podľa kategórie diania, charakteru, priestoru:

a) romány diania: je v nich nastolený konflikt, ktorý treba riešiť. Hrdina naráža na prekážky, ktoré po námahe zdolá. Autor drží čitateľa v napätí, používa retardačné prostriedky v sujete. (historické, detektívne romány...)

b) romány charakteru: postavy sa formujú psychologicky. Využíva sa charakterový paralelizmus, kontrast pomocou druhej postavy. Má prvky vývinového románu (premena hrdinu od detstva po dospelosť), románu formovania (zobrazenie vnútorných, psychologických premien hrdinu v konfrontovaní s okolitým svetom).

c) romány priestoru: ak sa hrdina posúva po priestore.

Domáca úloha:

Zaraďte aspoň 10 vami vybraných románov (názvy) k jednotlivým druhom románov.

Zdroj: súkromný archív autora

Príloha 4 <Pracovný list 3: Interview s D. Hevierom>

Predmet: Slovenský jazyk a literatúra

Učiteľ: Mgr. Ľudmila Kónyová

Trieda: III.A, B

TC: Veľká epická próza – druhy románu

Výber z rozhovoru Karola Sudora s Danielom Hevierom

Keby som chcel, tak som milionárom, **Sme, piatok 15. 6. 2012**

<http://kultura.sme.sk/c/6418989/daniel-hevier-keby-som-chcel-tak-som-milionarom.html>

1. Keby spisovatelia neboli dotovaní, a to nehovorím o sebe, decká krikl'úňov, čo to napádajú, by sa nenaučili čítať, písať ani žiť, tvrdí v otvorenom rozhovore spisovateľ a textár Daniel Hevier.

2. Niektorých od kníh odradilo povinné čítanie diel na školách a spracúvanie čitateľských denníkov. Ako pôsobili na vás?

Ako jediný v triede som ich miloval. Moje zápisy vyzerali ako malé samizdaty. Zapisoval som si aj údaje z básnických zbierok či poviedok, ktoré neboli povinným čítaním, dokonca som si robil vlastné ilustrácie či portréty autorov. Moje denníky sa tak občas objavili aj na rôznych školských fórach, kde ich ukazovali ako vzor. Škola ma teda určite nenudila ani neodrádzala od čítania.

Deti vraj prestali čítať. Jedni vravia, že je to nezmysel, iní sa sťažujú, že čítajú už len e-maily a odkazy na sociálnych sieťach. Čo si o tom myslíte?

Vnímam to diferencovane. Sú deti, ktoré čítajú celé hodiny, iné nečítajú vôbec. Či ich je dnes menej, netuším. Ani v mojom detskom veku predsa nečítali všetci. Takéto štatistiky ma však nezaujímajú. Píšem, aj keby to malo byť len pre jediného čitateľa, prípadne pre mňa samého.

3. Čo ovplyvňuje, či a koľko ľudí čítajú?

Spoločenská klíma, ľudská atmosféra. Ak panuje tá dnešná, ktorú nazývam „permanentná nasratosť“, človeku sa nechce nieže čítať, ale ani dýchať, žiť, vyjsť z domu. Naopak, v 60. rokoch to u nás vrelo, prišla dobrá muzika aj filmy, a na tom sa zviezla aj literatúra. V tvorivej klíme sa vždy číta veľa, v hluchých časoch to klesá.

Nikdy v histórii sme sa nemali tak dobre ako teraz. Nie je to moja myšlienka, ale súhlasím s ňou. Aká nasratosť tu má potom vplyv na čítanie?

Napísal som aforizmus: Ľudia sa musia mať dobre, aby si kupovali knihy, a ľudia sa musia mať zle, aby ich čítali. Tento paradox vystihuje môj názor. Ak niekto nemá na chlieb a mlieko, nebude si kupovať výpravné monografie. Ak je pri peniazoch, nekúpi si zase Dostojevského, lebo žije úplne iný život.

4. Existuje tendencia posudzovať kvalitu kníh aj podľa predaja. Ak idú na odbyt, sú označované za komerčný brak/umenie. Ak ich nikto nechce, označia sa za brak/umenie. Nie je v tom rozpor?

Čo je dnes komerčná literatúra? Nemôže byť komerčne úspešným aj kvalitné dielo, napríklad Eco? V mojom vydavateľstve sme vydali veľa kvalitných kníh, po ktorých sa len tak zaprášilo. Nerobím teda rozdiely medzi kvalitou a dobre predávanou knihou. Predsa nie je pravda, že čo sa nepredáva, je dobré, a čo sa predáva, je automaticky zlé. Robil som texty pre Team, a keď sme predali pod 100-tisíc albumov, označovali sme to za prepadáka. Komplexy z dobrého predaja teda určite nemám. Hádám si nebudem vyčítať, že niektoré moje veci idú na dračku, a tak by mali byť automaticky nekvalitné.

A čo je kritériom kvality?

Postavte vedľa seba dvoch rovnocenných univerzitných profesorov s rovnakou kariérou, vkusom, renomé, erudíciou. Jeden označí napríklad Ráfusa za svetového autora, druhý za

podpriemerného okresného básnika. Každý z nich svoj názor obháji traktátom na 20 strán. Čo si vyberiete? Pre mňa je kritériom to, aby som sa pod svoju prácu nehanbil podpísať, aby som ju mohol ukázať a odkázať aj svojim deťom.

5. Nepáčia sa vám knihy o Harrym Potterovi s miliónovými predajmi. Iní ich označujú za literatúru, ktorá priviedla mnohé deti k čítaniu.

Prečítal som si zo záujmu, ale pozor - bez záujmu, Dana Browna, chcel som aj Harryho Pottera. Po piatich stranách som rezignoval. Títo autori nerobia literatúru. Je to fiktívny či príbehový priemysel podporený rafinovaným marketingom či zneužitím ľudskej túžby po tajomstve, mystériu. Už dávno neboli literatúra, filmový priemysel či výtvarno tak zaharaburdené bosoráctvom ako v dnešnej dobe.

Úlohy k textu:

1. Vysvetlite, ako rozumiete zvýrazneným slovám D. Heviera v 1. časti textu.
2. Sformulujte vlastné odpovede na otázky v časti textu č. 2.
3. Súhlasíte s názorom D. Heviera v časti textu č. 3? Ak nie, argumentujte, s čím nesúhlasíte. Vysvetlite, v čom spočíva paradox uvedeného aforizmu.
4. V texte č. 4 vyberte vo zvýraznenej časti 1 správnu odpoveď. Uveďte, ako vidí kvalitnú literatúru a komerčný brak novinár, ako sa k danej problematike stavia spisovateľ. S ktorým tvrdením súhlasíte a prečo?
5. Všimnite si slovnú hračku v 5. časti textu: zo záujmu – bez záujmu. Vysvetlite významový rozdiel použitím synonym. Vyberte kľúčové slová, ktorými spisovateľ vyjadril úspešnosť istého druhu literatúry. Neprotirečí si s výpoveďou v texte č. 4? Argumentujte, či odpoviete áno/nie. Sformulujte svoj názor na literatúru, ku ktorej sa D. Hevier v tejto časti vyjadruje.
6. Vymyslite názov pre text, ktorý vznikol výberom otázok a odpovedí z novinového článku.

Zdroj: súkromný archív autora

Príloha 5 < Učebný text: Lyrizovaná próza >

Predmet: Slovenský jazyk a literatúra
Trieda: III.A

TC: Veľká epická próza – reťazový kompozičný postup

Lyrizovaná próza

1. slovenský ornamentalizmus
2. naturizmus

Lyrizácia prózy:

-Každá epika s opisnými časťami na úkor deja (v širšom slova zmysle Urban, Hronský)
-V užšom zmysle slova: autori, odkláňajúci sa od civilizácie, preferovanie prírody (**naturizmus**)

Predstavitelia: Ľudo Ondrejov, Margita Figuli, Dobroslav Chrobák, František Švantner

Naturizmus

Na Slovensku: 20.-40. roky.

Príčiny vzniku: 1. Objektívne (súvisia so spoločenskou situáciou): hospodárska kríza, nástup fašizmu...
2. subjektívne: kríza v samotnej literatúre, hľadajú nový spôsob vyjadrenia, zachytenie skutočnosti nezvyčajným spôsobom

Znaky:

-Snažia sa obnoviť v literatúre význam citu (dominantný cit, nie rozum). Naturizmus sa prikláňa viac k romantizmu, nie realizmu (až expresionizmus).

-Redukuje sa DEJ, autora zaujíma subjektívny svet postáv, jeho sny, myšlienky, predstavy. Zaznáva sa objektívna realita.

POSTAVY: atypické charaktery v atypických okolnostiach, ako v romantizme: výnimočné. Sú v rozpore s okolitým svetom, jedinec – spoločnosť. Často sú dobrodruhmi.

-Reálne prerastá do fantastického mystického. Dominuje mýtus (lásky, prírody, celého života). Mýtus= 1. Báj, 2. Výmysel podávaný ako pravda.

ÚLOHA PRÍRODY: akoby jedna z postáv, je aktívna, zasahuje do deja, mení dej.

TÉMY: (v 20 r. ešte vojna, mesto), 30.r.: dedinské prostredie, samoty, vrchárske prostredie (vplyv inonárodných literatúr: a) severské ságy- epos o prírode (Nórsko, Dánsko, Fínsko), b) francúzsky regionalizmus).

Žánre: novela (baladická rozprávka)

Naturizmus súvisí s mytológiou.

Spoločné znaky s rozprávkami: šťastný koniec, boj dobra so zlom, magické čísla, nadprirodzené javy...

Vypracovali žiaci: III. A

Zdroj: súkromný archív autora

Príloha 6 <Pracovný list: M. Figuli: Tri gaštanové kone >

Predmet: Slovenský jazyk a literatúra
Trieda: III.A, B

Učiteľ: Mgr. Ludmila Kónyová

TC: Veľká epická próza – reťazový kompozičný postup

Margita Figuli

vl. menom Figuliová, pseudonym Oľga Morena, nar. vo Vyšnom Kubíne- v rodnom dome Hviezdoslava. Povolanie: banková úradníčka v Tatrabanke. Od r. 1941 sa venovala len liter. tvorbe.

TVORBA:

Novely: Uzlík tepla, Pokušenie, Tri gaštanové kone

Romány: Babylon, Mladosť, Olovené krídla

Adrianina niť, Víchor v nás: postavenie ženy v spoločnosti- 50.r.

Znaky tvorby M. Figuli:

- dominuje ľúbostná tematika,
- eticky hodnotí svoje postavy, súcitiť s nimi,
- vyskytuje sa skratová situácia, afekt,
- robí psychologickú analýzu.

Tri gaštanové kone

Po prečítaní ukážok v Čítanke pre 3. ročník priebežne doplňte vynechané informácie v texte.

Úvod novely je tvorený apoziopézou:

„Ľudia sa to naučia volať šťastím, ale my, Magdaléna moja, my to budeme volať životom...“
(Vyhľadajte ju a podčiarknite, kde sa nachádza. Pomôžte si Teóriou literatúry.)

Ústredná myšlienka: (Ak odpoviete na otázku: možno vzdorovať násiliu? Čím?)

Vysvetlite, čo znamená: Ľúbostný príbeh so sociálnym pozadím:

1. ľúbostný Δ:

.....

2. sociálne

pozadie:.....

Stručný dej: Peter prichádza do prostredia svojho detstva, zaľúbi sa do Magdalény. Sľúbia si lásku. Magdaléna vyšle Petra do sveta, aby zarobil peniaze a vrátil sa po ňu s 3 gaštanovými koňmi (znaky rozprávky). Ján Zápotočný znásilní Magdalénu, ostane tehotná, musí si ho vziať za muža. Peter vo „svete“ tvrdo pracuje, keď sa vráti ujme sa Magdalény, lebo Jano zomiera (kopol ho kôň). M. sa cíti hriechne, poškrvnená, porušila sľub daný Petrovi. Spolu s Petrom sa odtahujú do Turca, kde ich nikto nepozná.

Akú rozprávkovú postavu vám pripomína Peter?

Vypíšte znaky rozprávky:

Vysvetlite aktivitu prírody:

Dielo je postavené na **kontraste** (kompozičný princíp):

Peter:

Jano:

Magdaléna: trpiteľka, všetko prijíma, proti ničomu sa nevzoprie, neprotestuje. Prejavuje sa biblická myšlienka: neprotiviť sa zlu násilím. Akoby bola skúšaná, koľko toho znesie. Zobrazená ako ideál milujúcej ženy. Vystupuje ako pasívna postava. Kto je (akoby namiesto nej) aktívny?

V čom?/ Ako?

KONTRAST/ konflikt v diele:

Láska (P+M) $\longleftrightarrow$???

3 motívy (uved'te príklady):

1. biblický:

2. realistický:

3. rozprávkový:

Žáner: kontaminácia (kombinácia) legendy....., rozprávky, novely....., románu.....

Rozprávač: .....

Triáda:

Postavy.....

Kone.....

3 správy o Magdaléne.....

3 stretnutia Petra s mužom s fúzikmi

Gradácia.....

Jazykové prostriedky:

Záver novely/rozprávky:

Vysvetlite, prečo sa označuje ako rozprávka pre dospelých?

Sujet osnovaný ako skúška (výber z ..... možností).

Zdroj: súkromný archív autora